پیشاهنگ دهه هفتادی‌های مدافع حرم

پای صحبت‌های خانواده «سیدمحمدحسین میردوستی»

۲۲

از این پس فرنگیان بر مرده‌هایمان نماز خواهند خواند!

جستارهایی در حاشیه و متن رویداد تاریخی تحریم تنباکو

۲۳

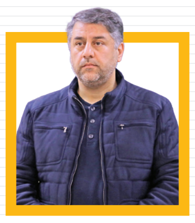

فرهنگسازی زیر سایه هیئت

گفت‌وگو با وحید ملتجی دبیر «مهرواره هوای نو»

۲۴

یکشنبه ۲۵ اردیبهشت ۱۴۰۱ ■ ۱۳ شوال ۱۴۴۳ ■ سال سی‌ام ■ شماره ۸۴۹۶

همشهری فرهنگ

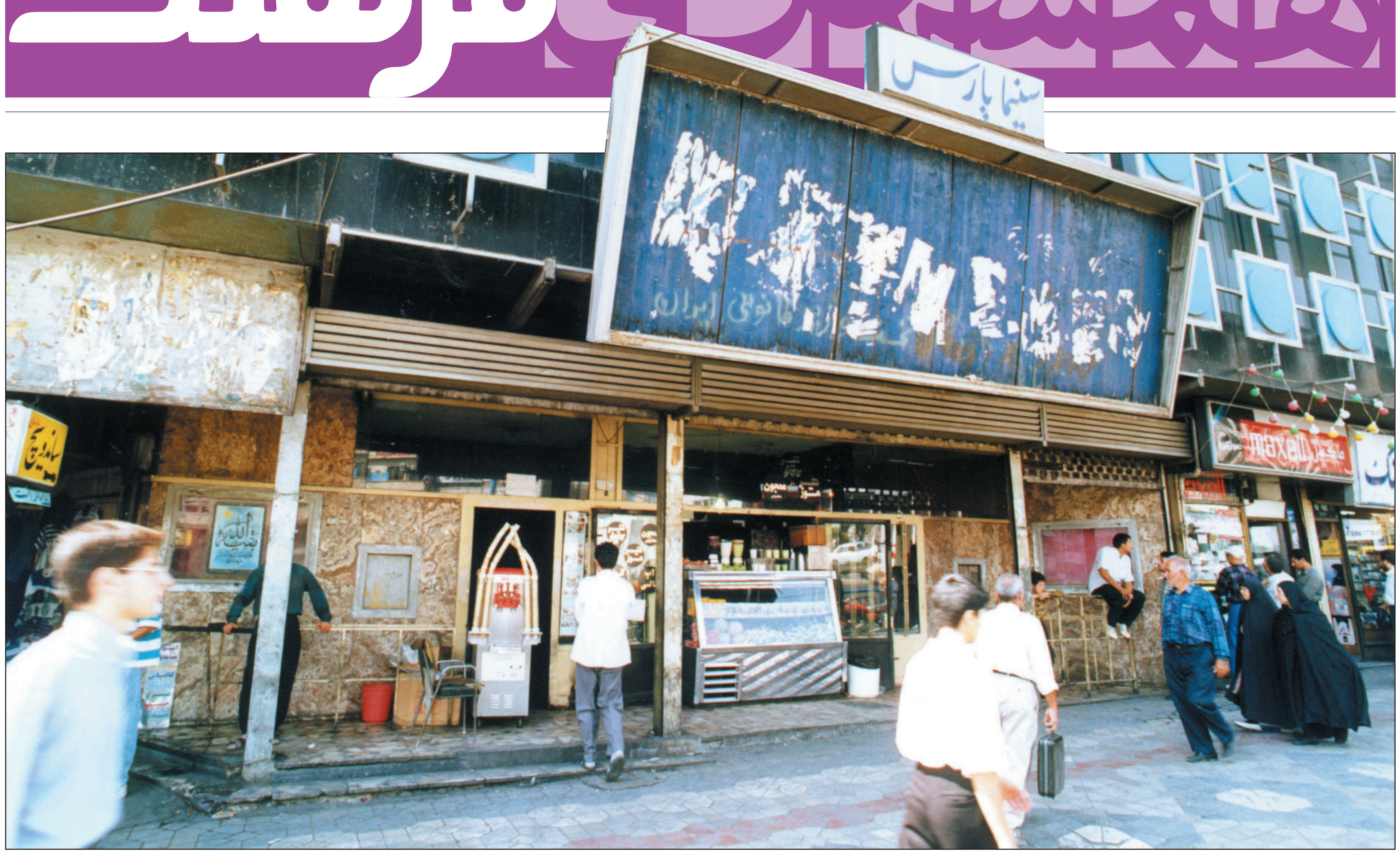

عکس: همشهری/ امید پارسانژاد

خداحافظی طولانی

۲۰سینما در انتظار موافقت درخواست تغییر کاربری هستند؛ فهرستی که می‌تواند طولانی‌تر شود

سینما

مسعود پویا
روزنامه‌نگار

سینماهایی که جز خاطره چیزی از آنها باقی نمانده است؛ این داستان سینماهای قدیمی تهران و شهرستان‌هاست. تعدادی بازسازی شده‌اند؛ اغلب چند سالن دارند و تلاش‌هایی برای به‌روز شدنشان صورت گرفته، ولی در نهایت همگی زیان‌ده هستند. اینطور که ایسنا به نقل از انجمن سینماداران خبر داده صاحبان این ۲۰ سینما در انتظار موافقت سازمان سینمایی برای تغییر کاربری هستند؛ صحرا، پایتخت، پردیس کیان، ماندانا، ایران، عصر جدید، پارس، حافظ، میلاد و کارون در تهران، سینما دریا(آستارا)، مهتاب(قزوین)، عصر جدید (اراک)، مصلی‌نژاد (جهرم)، کیهان (درود)، ساویز (کرج)، گل‌سرخ (بندر انزلی)، پرشین مهرشهر(کرج) و طلوع (فومن).

این تنها فهرست سینماهای متقاضی تغییر کاربری است که اغلب همچنان فعال هستند؛ سینماهایی که صاحبانشان قصد تغییر کاربری دارند وگرنه سالن‌های بسیار زیادی در تهران و شهرستان‌ها هستند که مدت‌هاست تعطیل شده‌اند. مالکان ۲۰ سینمای متقاضی تغییر کاربری، سال گذشته درخواست‌شان را به سازمان سینمایی ارائه داده‌اند؛ درخواست‌هایی که کمیته‌ای برای بررسی‌شان در سازمان سینمایی تشکیل شده است. تعدادی از این سینماها مدت‌هاست که عملا به پایان خط رسیده‌اند و واضح است که رکود ۲ساله اکران در ایام کرونا، تیر خلاص را به برخی از این سالن‌ها شلیک کرده است؛ هرچند مشکل بیشتر سینماهای زیان‌ده بسیار قدیمی‌تر از اینهاست.

سینماهایی که به‌روز نشدند

بیشتر سینماهای قدیمی و خاطره‌انگیز تهران در دهه ۴۰ تاسیس شدند؛ روزگاری که گیشه پررونق محصولات سینمای عامه‌پسند، ساخت سالن سینما را به کسب‌وکاری جذاب برای سرمایه‌گذاران تبدیل کرد. بخش خصوصی به‌صورت جدی و گسترده در تهران و شهرستان‌ها سینماهای متعددی را ساخت.

این روند از همان ابتدای دهه ۵۰ متوقف شد. بعد از پیروزی انقلاب تعدادی از سینماهای مهم پایتخت و شهرستان‌ها متولی دولتی یافتند. در این سال‌ها شرایط کشور که درگیر جنگ بود، امکانی را برای ساخت سالن‌های تازه فراهم نمی‌کرد. در دهه ۶۰ که سینما یکی از مهم‌ترین تفریحات مردم بود، همان سالن‌های قدیمی پاسخگوی نیاز مخاطب بود؛ ضمن اینکه در این سال‌ها تعداد قابل‌توجهی از سالن‌های سینما تعطیل شده بود.

تکیه بر میراث گذشته

داستان توسعه اندک ناوگان سینمایی کشور محدود به دهه ۶۰نبود و در دهه ۷۰ هم تغییر چندانی در این وضعیت ایجاد نشد. به‌عنوان نمونه در سال ۱۳۷۵ تعداد سینماهای فعال کشور ۲۸۵سالن بود. از این تعداد ۷۷سالن در تهران و ۲۰۸سینما در شهرستان‌ها فعالیت داشتند. از ۷۷سالن فعال در تهران، تنها ۲سالن سینما عصر جدید شناسنامه‌شان به بعد از انقلاب بازمی‌گشت. تازه عصر جدید هم از سینماهای قدیمی تهران بود که سال ۱۳۵۷ تخریب و بازسازی شد؛ سینمایی که قبلا تخت‌جمشید نام داشت با نام عصر جدید در سال ۱۳۵۸ افتتاح شد. سالن شماره ۲ عصر جدید هم سال ۱۳۶۰ به بهره‌برداری رسید. در فهرست سینماهای تهران در این سال تعداد انگشت‌شماری سالن به چشم می‌خورد که پس از مدتی تعطیلی در دهه ۶۰ بازسازی شده‌اند، اما مشخصا در این مقطع هیچ سینمایی در پایتخت وجود نداشت که پس از انقلاب ساخته شده باشد. تا حدود ۲دهه بعد از پیروزی انقلاب، تاسیس سالن‌های تازه سینما نه در دستور کار دولت و نهادهای فرهنگی بود و نه بخش خصوصی توان چنین کاری را داشت.

چند اتفاق مهم در اوایل دهه ۷۰ رخ داد. سال ۱۳۷۱ قرار شد سینماهای در اختیار بنیاد مستضعفان به حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی واگذار شود. به این ترتیب حوزه هنری بیشترین سالن‌های سینما را در کشور در اختیار گرفت و خیلی زود شروع به بازسازی و تجهیز تعدادی از سالن‌هایش کرد. تصدی‌گری گسترده حوزه هنری در زمینه سالن‌های سینما در سال‌های بعد منجر به اتفاقات مهمی شد.

سال ۱۳۷۳ مؤسسه سینما شهر با هدف تجهیز و توسعه سینماهای کشور تاسیس شد. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با توجه به نیاز کشور در زمینه توسعه فضاهای فرهنگی و کمبودهایی که در زمینه تجهیز و نوسازی سینماها وجود داشت، با تأسیس مؤسسه سینما شهر فعالیت‌هایش در این زمینه را متمرکز کرد. در این سال‌ها بیشتر سینماهای موجود ساماندهی می‌شدند و خبر چندانی از ساخت سالن‌های تازه نبود.

سال ۱۳۷۷ معاون سینمایی وقت اعلام کرد ۷۸درصد شهرهای ایران فاقد سینماست. فرسوده شدن سینماهای قدیمی یک داستان بود و تغییر بافت شهری داستانی دیگر. همین تغییر بافت شهری، باعث شد سینماهای واقع در خیابان لاله‌زار با مرگ تدریجی مواجه شوند. خیابانی که روزگاری برادوی ایران نامیده می‌شد، تبدیل به بورس لوستر و کابل و لوازم برقی شده و حالا این سینماها بودند که حکم وصله ناجور را در لاله‌زار داشتند.

ناقوس مرگ سینماهای قدیمی

با آتش گرفتن سینما آزادی که تبعاتش دامن سینما شهر قصه را هم گرفت، تهران مهم‌ترین و خاطره‌انگیزترین سینماهایش را از دست داد. از بین رفتن این دو سینما (به‌خصوص سینما آزادی که پرفروش‌ترین سینمای کشور بود) مصادف شد با شدت گرفتن روند تعطیلی سینماهایی که به‌دلیل مشکلات مالی مالکان و کاهش مخاطبان، یکی پس از دیگری از دور خارج می‌شدند. در دهه ۸۰ دیگر آشکار شده بود که با الگوهای دهه ۶۰ نمی‌شود سینماهای کشور را اداره کرد. بسیاری از سینماهایی که در دهه ۶۰ و حتی در دهه ۷۰ مخاطب داشتند در دهه ۸۰ به ویرانه تبدیل و تعطیل شدند. تعداد سینماهای بازسازی شده و اضافه شده به ناوگان سینمایی کشور در مقایسه با رشد جمعیت، ما را به سرانه‌ای ناچیز می‌رساند. رشد و تغییر فضاهای شهری در پایتخت و دیگر شهرها باعث شد در محل زندگی بسیاری از ایرانیان سینمایی وجود نداشته باشد؛ مثلا غرب تهران در این سال‌ها توسعه یافت بی‌آنکه سینمایی در محله‌های تازه تاسیس وجود داشته باشد. اگر روزگاری در خیابان جمهوری چندین سینمای پرمخاطب وجود داشت در دهه ۸۰این سینماها به پایان داستانشان رسیدند. وقتی سینما کریستال هم در سر لاله‌زار نو تعطیل شد به‌نظر می‌رسید به پایان یک عصر رسیده‌ایم. تغییر بافت شهری و یک‌طرفه شدن خیابان ولیعصر، سرنوشت سینماهای واقع در این خیابان را هم تغییر داد. اگر در دهه ۷۰ صف‌های مقابل سینما قدس در میدان ولیعصر تصویر تکرارشونده همه آخر هفته‌ها بود، از اواخر دهه ۸۰ دیگر کمتر تماشاگری برای فیلم دیدن به میدان ولیعصر می‌رفت.

ظهور پردیس‌های سینمایی

طرح تأسیس پردیس‌های سینمایی و تجهیز سالن‌ها در نیمه دوم دهه ۷۰توسط معاون امور سینمایی وقت مطرح و پس از مصوب شدن به برنامه چهارم توسعه اضافه شد.

براساس این طرح سازندگان پردیس‌ها معادل متراژ فضای سینمایی، فضای تجاری بدون عوارض سنگین معمول دریافت می‌کردند. اگر در دهه‌های ۳۰و ۴۰ بخش خصوصی اقدام به تأسیس سالن‌های سینما می‌کرد حالا سال‌ها بود که سینماداری توجیه اقتصادی‌اش را از دست داده بود و اگر نبود قانون منع تغییر کاربری، هیچ سینمای خصوصی‌ای در کشور باقی نمی‌ماند؛ سینمایی که گاهی وقت‌ها درآمدش کمتر از آبمیوه‌فروشی یا ساندویچی کنار دستش بود به کسب‌وکاری تمام‌شده می‌مانست؛ کسب‌وکاری که بخش خصوصی هیچ رغبتی برای ورود به آن نشان نمی‌داد. پس چاره کار همین پردیس‌های چندسالنه‌ای بود که فضاهای تجاری‌اش می‌توانست پای سرمایه‌گذاران را به ماجرا باز کند.

از مرحله طرح تا عملیاتی شدن پروژه پردیس‌های سینمایی نزدیک به یک دهه گذشت و سال ۸۵ داستان سالن‌های مدرن چند سالنه با پردیس تماشا در تهران کلید خورد. افتتاح پردیس آزادی در سال ۸۶ هم اتفاقی امیدبخش بود و پس از آن پردیس‌های سینمایی در تهران و شهرستان‌ها یکی پس از دیگری متولد شدند. در ابتدای دهه ۹۰آمار فروش فیلم‌ها نشان می‌داد که بیشتر از ۸۰درصد مخاطبان ترجیح می‌دهند برای فیلم دیدن جای سینماهای قدیمی که روزگاری برای خود ارج و قربی داشتند، سراغ پردیس‌های چندسالنه بروند.

از ابتدای دهه ۹۰بخشی از سینماگران هم به سالن‌داری علاقه نشان دادند. در این سال‌ها پردیس‌های مدرن کاملا جای سینماهای مهم قدیمی را گرفتند. در دهه ۹۰ بیشتر فروش فیلم‌ها از این پردیس‌ها به‌دست می‌آمد؛ روندی که همچنان ادامه دارد و هرچه گذشت از تعداد مخاطبان سینماهایی چون عصر جدید که روزگاری یکی از مهم‌ترین سینماهای تهران بود، کاسته شد.

بحرانی که با کرونا گسترش یافت

زیان‌ده بودن بیشتر سینماهای قدیمی همچنان فعال، با آمدن کرونا گسترش یافت. حدود ۲سال کرونا سنگین‌ترین رکود تاریخ سینمای ایران را به اکران تحمیل کرد؛ جوری که همه سالن‌های نمایش‌دهنده فیلم در کشور، از سینماهای قدیمی تا پردیس‌های مدرن به زیان‌دهی افتادند؛ اتفاقی که باعث شد بسیاری از کارکنان سینماها شغلشان را از دست بدهند و برخی از مالکان سینماها هم به‌صورت جدی پیگیر تغییر کاربری شوند. واقعیت این است که داستان برخی از این سینماها سال‌ها قبل از کرونا تمام‌شده بود؛ سینماهایی که مدت‌هاست فعالیت‌شان فاقد توجیه اقتصادی هست و بوده و نبودشان تأثیر چندانی بر گیشه ندارد. تعطیلی سینماهای قدیمی برای چند نسل از سینماروها غم‌انگیز است، اما همان‌ها هم احتمالا آخرین باری را که فیلمی در مثلا سینما عصر جدید یا حافظ دیده‌اند، به سختی به یاد می‌آورند. هنوز مشخص نیست که سازمان سینمایی با چه تعدادی از درخواست‌های تغییر کاربری موافقت می‌کند و اساسا برنامه وزارت ارشاد برای این سینماها چیست، اما آنچه حتمی است؛ مرگ تدریجی سینماهای قدیمی تهران و شهرستان‌هاست. نکته دیگر اینکه در این فهرست نام تعدادی از سینماها به چشم می‌خورد که فقط یک دهه از تاسیس‌شان می‌گذرد؛ مثل پردیس کیان که سال ۹۰ تاسیس شد و حالا به انتهای خط رسیده است.

مکث

موافقت با تغییر کاربری سینما عصر جدید

به گفته محمدرضا صابری، سخنگوی انجمن سینماداران، بسیاری از سالن‌های قدیمی به لحاظ بافت جغرافیایی شرایط مساعدی ندارند. در تهران بیش از ۱۰سینما درخواست تغییر کاربری یا انحلال داده‌اند. این سینماها ابتدا درخواست خود را به انجمن سینماداران ارائه می‌کنند. پس از بررسی انجمن چنانچه مشکلی نباشد به سازمان سینمایی معرفی می‌شوند تا در کمیته مربوط بررسی شوند. در بین این سینماها، «عصر جدید» یکی از سینماهایی است که طبق گفته محمدقاصد اشرفی، رئیس انجمن سینماداران که عضو کمیته مربوط به این موضوع در سازمان سینمایی نیز هست، درخواست انحلال داشته و با این درخواست هم موافقت شده است. اشرفی به ایسنا می‌گوید: برای تغییر کاربری باید ابتدا تفاهمی صورت بگیرد که قرار است به جای آن سینما چه چیزی احداث شود. معمولا سینمادار براساس موقعیت مکانی برای کاربری تجاری یا اداری تصمیم می‌گیرد، اما نکته مهم اینجاست که سینما در شرایط فعلی سوددهی ندارد. به هر حال هر مکانی که برای فعالیتی دایر می‌شود باید توجیه اقتصادی هم داشته باشد. اکنون ما نمی‌توانیم سالن‌های سینماها را از طریق درآمد فیلم‌ها اداره کنیم. خرج تأمین تجهیزات، صندلی مناسب و چیزهای دیگر واقعا بالاست. در این وضعیت سینماهای قدیمی را هم نمی‌توان بازسازی کرد. او که خودش برای انحلال سینما ماندانا درخواست داده بود ولی درخواستش رد شده است، ادامه می‌دهد: اینجا دولت باید تصمیم بگیرد که آیا می‌خواهد سینما داشته باشد یا خیر. مثلا به‌خاطر ارائه خدمات رفاهی باید عوارض و مالیات سینما حذف شود درصورتی که سال‌های سال است ما به‌عنوان سینمادار سوبسید می‌دهیم و حالا وقت آن است که دولت حمایت کند تا سینمادار رغبتی به تغییر کاربری یا انحلال نداشته باشد. البته تأکید می‌کنم که وزارت ارشاد به تنهایی از پس حمایت سینما برنمی‌آید. ما در این سال‌ها فقط با علاقه توانستیم سینماها را حفظ کنیم. تا جایی که ممکن بود برای سرپا نگه داشتن آنها تلاش کردیم اما هزینه‌ها واقعا سرسام‌آور است و نمی‌توان اینطور ادامه داد.

منتقدان «آتابای»، شاگردوست و عزتی را برگزیدند

اسامی برندگان چهاردهمین دوره جشن بزرگ منتقدان و نویسندگان سینمایی ایران به دبیری جعفر گودرزی اعلام شد. آکادمی جشن در چهاردهمین دوره، فیلم‌های سی‌وهشتمین و سی‌ونهمین جشنواره ملی فیلم فجر را که سال‌های ۹۸ و ۹۹ برگزار شد و همچنین آثار ایرانی سی‌وهفتمین و سی‌وهشتمین جشنواره جهانی فیلم فجر را که در سال‌های ۹۸ و ۱۴۰۰ برگزار شد، در بخش‌های فنی، بهترین فیلم، فیلمنامه، کارگردانی و جایزه خلاقیت و استعداد درخشان (ویژه فیلمسازان اول)، بازیگر نقش اول زن و مرد و بازیگر نقش مکمل مرد و زن مورد داوری قرار داد.

بهترین فیلم:
آتابای (تهیه‌کننده نیکی کریمی)

بهترین کارگردان:
نیکی کریمی (آتابای)

بهترین فیلمنامه:
هادی حجازی‌فر (آتابای)

جایزه خلاقیت و استعداد درخشان (بهترین فیلم اول):
بهمن و بهرام ارک (پوست)

بهترین بازیگر نقش اول مرد:
سعید آقاخانی (خون شد)

بهترین بازیگر نقش اول زن:
الناز شاکردوست (تی‌تی)

بهترین بازیگر نقش مکمل مرد:
جواد عزتی (آتابای)

بهترین بازیگر نقش مکمل زن:
باران کوثری (بی همه‌چیز و عامه‌پسند)

بهترین تدوین:
میثم مولایی (روز صفر)

بهترین موسیقی متن:
حسین علیزاده (آتابای)

بهترین فیلمبرداری:
مرتضی نجفی (تومان)

بهترین صدای فیلم (صداگذاری و صدابرداری):
زالاوا (صدابردار: رشید دانشمند، صداگذار: امیرحسین قاسمی)

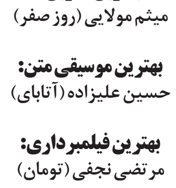

بهترین دستاورد فنی:
مرتضی فربد (طراحی صحنه تومان)، مارال جیرانی (طراحی لباس تومان)

کتاب

فهیمه پناه‌آذر
روزنامه‌نگار

عمومی‌ها در صدر

هنوز مردم از ناشران عمومی استقبال می‌کنند

نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران به پنجمین روز برگزاری‌اش رسید؛ نمایشگاهی که بعد از ۲سال باز هم پذیرای کتاب‌دوستان است، اما شیوه برگزاری و نظم و نظامش همچون دوره‌های گذشته است و تغییری در کیفیت آن دیده نمی‌شود. بعضی از غرفه‌ها همچنان درگیر کارهای اجرایی خودشان هستند و بعضی از غرفه‌ها به‌خصوص کودک و نوجوان همچنان در حال فعالیتند که به نمایشگاه کتاب برسند. فضای باز نمایشگاه کتاب مانند دوره‌های پیش از کروناست؛ نمایشگاه برای حاضرانش با غرفه‌های خوراکی، نوشت‌افزار و وسایل تزئینی آغاز می‌شود و بیشترین تبلیغ‌ها هم در خلأ تبلیغ ناشران، برای ناشران آموزشی است. بازار ناشران آموزشی همچنان داغ است و رفت‌وآمد دانش‌آموزان در این غرفه‌ها دیده می‌شود.

در این چند روز گذشته ترافیک عجیب و غریبی در خیابان‌های اطراف نمایشگاه دیده نمی‌شود و ترافیک بیشتر در ساعت پایانی نمایشگاه است؛ انگار خیلی از مراجعه‌کنندگان ترجیح می‌دهند به‌خاطر کمبود جای پارک از مترو استفاده کنند و ترافیک، زیر زمین است.

در کنار بخش حضوری نمایشگاه، بخش مجازی آن همچنان دایر است. به‌نظر می رسد بیشتر کسانی که از بخش مجازی استقبال می‌کنند، علاقه‌مندان به کتاب در دیگر شهرها هستند. برخی از ناشران هم معتقدند که بخش مجازی به نفع ایرانیان خارج از کشور هم هست تا بتوانند کتاب‌های موردنیاز خود را تهیه کنند. مانند هر سال بخش ناشران عمومی مورد اقبال بازدیدکنندگان نمایشگاه است؛ ناشرانی که جای برخی از آنها هم خالی است و در این دوره از نمایشگاه حضور نیافتند. با این حال شلوغ‌ترین غرفه‌ها برای ناشران عمومی بوده؛ ناشرانی که سعی می‌کنند با وجود گرانی و هزاران مشکل، تازه‌های کتاب را عرضه کنند؛ کتاب‌هایی که عموما ترجمه است و در میان ترجمه‌ها، کتاب‌های تالیفی هم دیده می‌شود. در این دوره از نمایشگاه کتاب تهران برای کاهش هزینه‌های مالی ناشران تخفیفات از ۳۰درصد به ۱۵درصد تقلیل پیدا کرده است؛ البته یکی از نکات مهم از نظر ناشران که در میزان استقبال مخاطبان سی‌وسومین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران تأثیر داشته است، مسئله حذف بن‌های خرید از نمایشگاه فیزیکی و بردن آنها به نمایشگاه مجازی است. رونمایی از برخی کتاب‌ها به‌خصوص در بخش سازمانی و دولتی و برگزاری نشست‌های روزانه مانند هر دوره از نمایشگاه بین‌المللی کتاب، جزو برنامه‌های روتینی است که هنوز هم طرفدار خاصی ندارد و سالن این نشست‌های عمومی خالی است. بازدیدکنندگان ترجیح می‌دهند برای خرید و دیدن کتاب‌ها به بخش ناشران عمومی و آموزشی سر بزنند.

بخش بین‌الملل این دوره از نمایشگاه که در نیم‌طبقه مصلا جانمایی شده، سوت و کور است و شاید رهگذری هوس تماشای غرفه‌های این بخش را داشته باشد. البته روز گذشته چند برنامه اعم از حضور سفیر کره در غرفه کره‌شمالی، بازدید سفیر یمن و رونمایی از کتاب «سینمای ایران و ژاپن» تألیف قدرت‌الله ذاکری با حضور نویسنده کتاب همچنین حسین دیوسالار، رایزن فرهنگی پیشین ایران در ژاپن برگزار شده است.

نتفلیکس در بحران

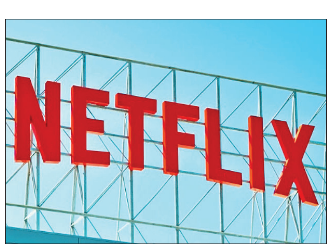

کمپانی نتفلیکس به دنبال حل بحران مالی خود است. به گزارش هالیوود ریپورتر، درحالی‌که افزایش بهای اشتراک و فروکش کردن کرونا و نزدیک شدن به پایان اپیدمی و اقبال بیشتر تماشاگران به دیدن فیلم در سالن‌های سینما باعث کاهش کم‌سابقه مشترکان نتفلیکس شده، بسیاری از پلتفرم‌های اینترنتی، نیز از احتمال ابتلا به سرنوشت کنونی نتفلیکس درآینده دچار سردرگمی و نگرانی شده‌اند. در چنین وضعیتی نتفلیکس در حال به کارگیری راه‌حل‌های جدید برای پیشگیری از کاهش بیشتر مشترکان خود است. کمپانی نتفلیکس که با کاهش بی‌سابقه ۲۰۰هزار نفری مشترکان خود روبه‌رو شده، اخیرا دستورالعمل اجرایی جدیدی را صادر کرده که بر مبنای این دستورالعمل از کارمندان نتفلیکس خواسته شده تا از نظر مالی رفتار مسئولانه‌تری داشته باشند و به شیوه هوشمندانه‌تر و عقلانی‌تری در زمینه ساخت فیلم و سریال سرمایه‌گذاری کنند. این برای نخستین بار طی یک دهه گذشته است که کمپانی نتفلیکس با چنین کاهشی در میان مشترکان خود مواجه می‌شود. یکی از دلایل این کاهش ظهور و حضور قدرتمندانه رقبای دیگر در زمان بروز و شیوع ویروس کروناست. برخی از تحلیلگران بر این باورند که افزایش هزینه عضویت نتفلیکس در کشورهای آمریکا و کانادا که از ماه ژانویه سال جاری اجرا شد، می‌تواند از دلایل اصلی ریزش تعداد زیادی از اعضای نتفلیکس باشد.